

Article history:

Received 18 October 2024
Revised 30 November 2024
Accepted 10 December 2024
Published 21 December 2024

Quarterly Research Journal of Islamic History

Volume 14, Issue 56, pp 68-85

ISSN: 2251-9726

History of Islam in China (From the Tang Empire to the End of the Qing Empire, 907–1912 CE)

Seyed Vahid. Beheshti^{1*}, Ahmad. Fallahzadeh², Adel. Khani³

¹ PhD Student of Islamic History, University of Religions and Denominations, Qom, Iran

² Assistant Professor, Department of History, University of Religions and Denominations, Qom, Iran

³ Assistant Professor, Department of Chinese Language, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: Beheshti.vahid66@gmail.com

Article Info**Article type:**

Promotional

How to cite this article:

Beheshti, S. V., Fallahzadeh, A., & Khani, A. (2024). History of Islam in China (From the Tang Empire to the End of the Qing Empire, 907–1912 CE). *Quarterly Research Journal of Islamic History*, 14(56), 68-85.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

A B S T R A C T

Islam entered China through the Silk Road and was first introduced in the seventh century CE by Iranian and Arab merchants and envoys. These individuals settled in China's coastal and border cities and married local inhabitants. They built mosques and Islamic schools and propagated Islam among the Chinese people. The history of Islam in China can be examined from the Tang dynasty, when Muslim merchants traveled to China via the Silk Road and settled in the country. Many of these merchants established themselves in various Chinese cities such as Guangzhou and Chang'an (modern-day Xi'an) and built the first mosques. During the Yuan dynasty, the status of Muslims shifted from that of foreign immigrants to Chinese citizens. They succeeded in forming strong connections with Chinese society, and the restrictions that had confined them to specific cities were lifted. The position of Muslims was further consolidated in the Ming dynasty, allowing them to obtain governmental positions. However, the Qing dynasty created numerous challenges and suspicions toward Muslims, leading to their marginalization and the emergence of anti-government political groups.

Keywords: Islam in China, Tang Empire, Qing Empire, Muslims in China.

EXTENDED ABSTRACT

The historical development of Islam in China represents one of the most significant yet understudied chapters of intercultural exchange across Eurasia, beginning with the arrival of Iranian and Arab merchants in the mid-seventh century CE and extending through major political transformations from the Tang to the Qing dynasties. Early encounters took place through both overland and maritime Silk Road corridors, which enabled not only the circulation of luxury commodities but also the transmission of beliefs, practices, and diplomatic relationships. The Tang period saw the establishment of early Muslim communities in port cities such as Guangzhou and in major inland capitals like Chang'an, where traders built mosques and formed socially cohesive enclaves that maintained Islamic ritual life while gradually interacting with Chinese society (Feng Jin Yuan, 1998). Chinese historical documents record at least thirty-nine diplomatic missions from the Umayyad and Abbasid courts between 651 and 798 CE, reflecting sustained political contact and facilitating the spread of Islamic knowledge among Chinese elites. Narratives concerning the emissary known as "Waqas"—who reportedly introduced Islamic teachings at the Tang court and is associated with the construction of the Huaisheng Mosque—further illustrate the early localization of Muslim identity, even if later historiography clarified that this figure was not identical with Sa'd ibn Abi Waqqas known in classical Islamic sources (Nasr, 1972; Ding, 1976). Over time, Muslim merchants became embedded in the sociocultural fabric of several regions, forging marriage alliances with Chinese families and giving rise to the earliest generations of Chinese-born Muslims, a demographic transformation noted in both Chinese sources and medieval Muslim travel accounts (Frankel, 2021).

During the Song dynasty (960–1279 CE), the demographic and economic presence of Muslims expanded significantly. Maritime commerce flourished, and Muslim merchants assumed influential roles in the administration of major trading ports, including the directorship of the Guangzhou Maritime Shipping Office (Chiara, 2004). Large numbers of migrants from Central Asia and West Asia were officially invited by the Song rulers to settle in northern frontier zones as military auxiliaries, eventually contributing to the ethnogenesis of the Hui Muslim community, whose ancestors such as Prince Amir Sayyid "So-fei-er" became celebrated cultural founders (Frankel, 2021). Muslim elites further integrated into Chinese bureaucratic and intellectual life: notable figures like Lian Liang-ji-gu achieved renown for medical expertise, while merchant families such as the Pu and Shi clans dominated regional trade networks extending into Southeast Asia (Chaffee, 2018). These developments demonstrate a gradual shift from foreignness to cultural syncretism, as Muslims adopted Chinese surnames, participated in local scholarly traditions, and adapted Islamic practice to coexist with Confucian norms. Nevertheless, despite this increasing integration, Islam continued to be perceived primarily as a religion of foreign merchants, and Muslim communities remained partly segregated due to linguistic and cultural barriers that limited their influence on the broader Chinese populace.

A decisive transformation occurred under the Yuan dynasty (1271–1368 CE), when Mongol imperial structures reconfigured social hierarchies and created unprecedented avenues of mobility for Muslims—particularly those of Iranian and Central Asian origin. The Mongol conquests connected vast territories from the Caspian Sea to the China coast, facilitating new waves of migration and positioning Muslim administrators, artisans, military commanders, and scholars at the center of statecraft. Yuan

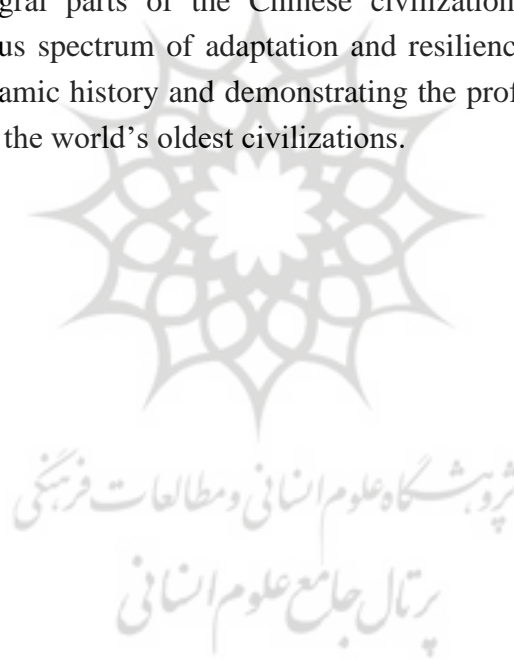
emperors such as Kublai Khan pursued policies of religious tolerance and ordered the translation of Islamic, Buddhist, and Christian texts into Mongolian, thereby legitimizing Islam as one of the recognized traditions of the empire. Historical records from the Yuan shi indicate that numerous Muslims held senior government offices both at court and in the provinces, with some sources citing as many as forty-nine Muslim officials in high positions. Among the most illustrious was Sayyid Ajall Shams al-Din of Bukhara, a descendant of the Prophet who rose from captivity to serve as minister and subsequently governor of Yunnan, where he implemented sweeping reforms in taxation, agricultural development, irrigation, education, and local infrastructure. His establishment of charitable endowments (*khotian*) modeled on Islamic *waqf* practices and his promotion of Confucian-Islamic educational synthesis exemplified the deep entanglement of Islamic and Chinese administrative cultures. The Yuan era marked the first moment when Islam ceased to be viewed solely as an external tradition; it acquired institutional legitimacy comparable to Buddhism and Daoism, and Muslim scholars, identified as *dashi men*, were respected as intellectual contributors to imperial governance.

With the rise of the Ming dynasty (1368–1644 CE), political sovereignty returned to the Han Chinese majority, yet Muslims continued to maintain stable socioeconomic roles and achieved what many historians describe as the “period of consolidation.” Although Ming rulers adopted comparatively isolationist foreign policies and limited contact with the broader Islamic world, they did not introduce systematic anti-Muslim restrictions, and Muslims retained high levels of social integration (جمال، ١٩٩٥). Many adopted Chinese naming conventions, architectural styles, clothing, and dietary customs—except for the Islamic prohibitions on pork and alcohol—leading to a level of cultural assimilation unparalleled in earlier periods (Cowen, 1985). Mosques constructed during the Ming era, such as the Great Mosque of Xi’an, reflect Chinese palace-temple design aesthetics more than Middle Eastern architectural models, illustrating how Islamic identity adapted to local tastes. Muslim administrators, military officers, scholars, and artisans remained influential in state institutions, and interreligious coexistence fostered exchanges in cuisine, arts, and knowledge (Ting, 1958). However, the very success of assimilation created long-term vulnerabilities: cut off from the intellectual networks of the wider Muslim world, Chinese Muslim scholarship developed in relative isolation and could not fully engage with the theological, legal, and scientific advancements unfolding across Islamic societies. This gradual inward-turning trajectory set the stage for new identity tensions that emerged under the Qing.

The Qing dynasty (1644–1912 CE), established by the non-Han Manchu rulers, brought a new configuration of challenges. Early Qing emperors sought to manage Muslim communities through policies of integration and surveillance, recognizing the demographic and strategic importance of Muslim populations in Xinjiang, Gansu, and Yunnan (Rossabi, 2014). Yet geopolitical disruptions—including European maritime expansion, the decline of trans-Central Asian caravan trade, and Russian encroachments—undermined the traditional economic foundations of Muslim life (Hastings et al., 1910). These pressures coincided with a series of local uprisings in northwestern and southwestern China, some influenced by severe economic distress and others linked to Sufi networks such as Naqshbandiyya, Qadiriyya, and Jahriyya. Although Qing authorities initially attempted accommodation, government suspicion intensified as Muslim communities preserved distinct religious institutions, calendrical practices, burial rites, and dietary rules, which conflicted with Confucian state expectations (Jamal, 1995). Periodic reports from provincial officials portrayed Muslims as culturally nonconforming and politically unreliable, urging the destruction of mosques or suppression of Islamic rituals, although

these measures were not uniformly implemented across the empire. Despite these pressures, the Qing period also witnessed a remarkable renaissance of Islamic scholarship known as the *Han Kitab* tradition, led by thinkers such as Wang Daiyu, Liu Zhi, and Ma Zhu, who translated Islamic doctrines into Confucian conceptual language and produced influential works on theology, cosmology, ethics, and law. Translation of Qur'anic passages into Chinese during this era reflects the intellectual agency of Chinese Muslims even within politically restrictive conditions.

Taken together, the history of Islam in China from the Tang to the Qing dynasty reveals a dynamic interplay of migration, trade, cultural negotiation, and political transformation that shaped the evolution of one of the world's most diverse Muslim communities. Muslims served as economic intermediaries, court envoys, military specialists, administrators, and scholars, contributing both to the prosperity of imperial China and to the formation of local Islamic traditions adapted to Chinese social realities. Periods of openness—such as the Song, Yuan, and early Ming—enabled deep integration, intellectual creativity, and the emergence of unique Sino-Islamic cultural forms. Conversely, periods of restriction, particularly under the later Qing, exposed the fragility of minority identities within shifting state structures and global economic disruptions. Yet despite these challenges, Chinese Muslim communities preserved key elements of their faith, developed sophisticated modes of intercultural theology, and remained integral parts of the Chinese civilizational landscape. The *longue durée* perspective shows a continuous spectrum of adaptation and resilience, highlighting the importance of China as a major center of Islamic history and demonstrating the profound capacity of Islam to coexist with, and contribute to, one of the world's oldest civilizations.

تاریخ اسلام در چین (از امپراتوری تانگ تا پایان امپراتوری چینگ، ۹۰۷-۱۹۱۲م)

سید وحید بهشتی^۱، احمد فلاح زاده^۲، عادل خانی^۳

۱. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام، دانشگاه ادیان و مذاهب قم، قم، ایران
۲. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه ادیان و مذاهب قم، قم، ایران
۳. استادیار گروه زبان چینی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: Beheshti.vahid66@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

ترویجی

نحوه استناد به این مقاله:

بهشتی، سید وحید، فلاح زاده، احمد، و خانی، عادل. (۱۴۰۳). تاریخ اسلام در چین (از امپراتوری تانگ تا پایان امپراتوری چینگ، ۹۰۷-۱۹۱۲م). پژوهش‌نامه تاریخ اسلام، ۱۴(۵۶)، ۶۸-۸۵.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

اسلام از طریق جاده ابریشم به چین راه یافت و اولین بار در قرن هفتم میلادی توسط تجار و سفیران ایرانی و عرب وارد چین شد. این افراد در شهرهای ساحلی و مرزی چین مستقر شدند و با مردم بومی ازدواج کردند. آن‌ها مساجد و مدارس اسلامی را بنا کردند و اسلام را در میان مردم چین تبلیغ کردند. تاریخ اسلام در چین را می‌توان از دوره سلسله تانگ بررسی کرد، زمانی که تجار مسلمان از طریق جاده ابریشم به چین سفر کردند و در این کشور سکنا گزیدند. بسیاری از این تجار در شهرهای مختلف چین مانند گوانگژو و چانگ‌آن (شی‌آن امروزی) مستقر شدند و اولین مساجد را بنا کردند. در سلسله یوان، وضعیت مسلمانان از یک مهاجر خارجی به یک شهروند چینی تبدیل شد. آن‌ها توانستند با جامعه چینی ارتباط خوبی برقرار کنند و محدودیت‌های زندگی در شهرهای خاص چین برای آن‌ها برداشته شد. جایگاه مسلمانان در سلسله مینگ تثبیت شد و آن‌ها توانستند به مناصب حکومتی برسند؛ البته سلسله چینگ چالش‌ها و بدگمانی‌های زیادی نسبت به مسلمین ایجاد کرد و این چالش‌ها موجب طرد مسلمانان و ایجاد گروه‌های سیاسی ضد دولتی شد.

کلیدواژه‌ها: اسلام در چین، امپراتوری تانگ، امپراتوری چینگ، مسلمانان در چین.

درآمد

اسلام در اواسط قرن هفتم میلادی در زمانی که هنوز ۴۰ سال از تولدش در شبه‌جزیره عربستان نگذشته بود، توسط بازرگانان و تجار ایرانی و عرب که سال‌ها قبل به جاده ابریشم گام نهاده بودند به مردم چین معرفی و زمینه آشنایی دربار تانگ (۶۱۸-۹۰۷م) با اسلام فراهم شد. این بازرگانان نه تنها دام، غلات، انواع سنگ‌ها، اشیاء قیمتی، ادویه‌جات و مانند اینها را به چین می‌برده و ابریشم چینی می‌آوردند؛

بلکه پل ارتباطی مطمئنی برای انتقال فرهنگ، زبان و باورهای دینی از بلاد اسلامی به کشور چین بودند. براساس اسناد تاریخی، اسلام از مسیر زمینی از شمال غرب و مسیر دریایی از طریق سواحل جنوب شرق چین، یعنی همان مسیرهای تجارت و بازرگانی تجار ایرانی و آسیای غربی، به این سرزمین وارد شده‌است. مسیر خشکی از ایران آغاز و با عبور از مناطق آسیای مرکزی از منطقه سین کیانگ چین عبور کرده و در امتداد مسیر جاده ابریشم وارد سرزمین و شهرهای داخلی چین هم‌چون چانگان و لویانگ شد. مسیر دریایی نیز از بنادر مختلف خلیج-فارس شروع و با عبور از اقیانوس هند و تنگه مالاکا در نهایت به بنادر چین در سواحل جنوبی و شرقی این کشور منتهی شده‌است.

اسناد تاریخی چین بیان می‌کند که در سال‌های ۶۵۱ تا ۷۹۸ میلادی، ۳۹ هیئت سیاسی به نمایندگی از سلسله خلفای اموی و عباسی به چین آمدند و علاوه بر تبادلات تجاری و اقتصادی، زمینه مناسبی برای گسترش اسلام در چین فراهم کردند (فنگ جین یوان، ۱۳۷۷، ج. ۱، ص. ۸). اسلام در سلسله تانگ هرچند تأثیر اجتماعی کمتری داشت و محدود به محل‌هایی بود که عموماً تجار مسلمانان سکونت داشتند اما زمینه‌ساز گسترش اسلام در دوره‌های بعد شد.

روند مهاجرت و اسکان مسلمانان در چین که از زمان سلسله تانگ آغاز شده بود، در دوران سلسله سونگ^۲ (۹۶۰-۱۲۷۹م) نیز ادامه یافت و با ازدواج تجار مسلمان با دختران چینی، نسل جدیدی از مسلمانان به‌وجود آمدند که پدران مسلمان مهاجر و مادران چینی داشتند. برخی کتاب‌های تاریخی به این موضوع اشاره کرده‌اند؛ مانند گزارش سفر تاجر و سفیر عباسی به نام ابوعلی در سال ۱۰۳۱ برای دادن خراج و هدایا به دربار امپراتور رنزونگ^۳ و ازدواج با دختر یکی از ژنرال‌های چینی. ابوعلی بعد از ازدواج در شهر بندری و مسلمان‌نشین گوانجو سکنا گزید و نوادگان علی (با نام خانوادگی پو) با چینی‌ها ازدواج کردند و بعداً در سلسله‌های سونگ و یوان به‌عنوان بوروکرات، دولتمرد، مقامات نظامی، علمای کنفوسیوس و بازرگانان با نفوذ، مناصب بالایی به‌دست آوردند (Frankel, 2021, p. 41).

در دوره سلسله یوان^۴ (۱۲۷۱-۱۳۶۸م) گسترش اسلام در چین به اوج و شکوفایی خود رسید. مسلمانان در سلسله یوان نه‌تنها به کشاورزی و صنایع دستی اشتغال داشتند، بلکه نقش مهمی در زندگی سیاسی و اجتماعی ایفا کردند. با ورود مغول‌ها به چین و به‌دست گرفتن حاکمیت چین، به سه دلیل فرصت مناسبی برای مسلمانان فراهم شد تا در مناصب سیاسی ورود پیدا کنند: اولاً مغول‌ها چادرنشین بودند و تجربه لازم برای اداره سرزمین بزرگی مثل چین را نداشتند؛ ثانیاً به چینی‌های اصیل هم نمی‌توانستند اعتماد کنند چون کارشکنی-های زیادی از آن‌ها می‌دیدند و ثالثاً حزم و مدیریت مسلمانان خصوصاً ایرانی‌ها را به تجربه دیده بودند و این فرصت مناسبی شد تا نقش مسلمانان خصوصاً ایرانی‌ها در موقعیت‌های سیاسی چین ملموس‌تر شود.

در دوره سلسله مینگ (۱۳۶۸-۱۶۴۴)^۵ وضعیت مسلمانان در چین نسبتاً پایدارتر شد و می‌توان از این دوره به‌عنوان دوره تثبیت اسلام در چین یاد کرد. حاکمان سلسله مینگ، سیاست دوستانه‌ای را در قبال مسلمانان در پیش گرفتند و بسیاری از مسلمانان مناصب مهمی در دولت به‌دست آوردند. این دوره به‌سبب تغییر وضعیت مسلمانان از یک جمعیت جداگانه از جامعه چین به جمعیتی که عضو جامعه چین شدند و همچون دیگر چینی‌ها از همه حقوق بهره‌مند شدند، عصر مهمی در تاریخ مسلمانان این سرزمین به‌شمار می‌آید. مسلمانان در جامعه چینی جذب شدند و نام‌ها و آداب و رسوم چینی را با حفظ ایمان اسلامی خود برگزیدند.

^۱. Tang dynasty.

^۲. Song dynasty.

^۳. Emperor Renzong of Song.

^۴. Yuan dynasty.

^۵. Ming dynasty.

در سلسله چینگ^۱ (۱۶۴۴-۱۹۱۲م)، مسلمانان با چالش‌ها و محدودیت‌های متعددی روبه‌رو شدند وقتی گروه‌هایی از مسلمانان ساکن شمال غرب و استان یون‌نن در جنوب غربی، دست به شورش‌هایی زدند و همه این شورش‌ها توسط ارتش امپراتوری چینگ سرکوب و به شکست انجامیدند. حکومت چینگ پس از سرکوبی قیام‌های مسلمانان، سیاست مهاجرت و کوچ اجباری را در مورد آنان به اجرا گذاشت و این سبب به‌وجود آمدن نگاه منفی به مسلمانان در حکومت چین شد.

در سده اخیر جامعه مسلمانان چین دچار رکود شدند و مسائل داخلی و بین‌الملل در خصوص مسلمانان سبب شد تا محققین تحقیقات وسیعی نسبت به اسلام و تاریخ اسلام در چین انجام دهند. از سال ۱۹۴۹ به بعد لابی‌های ضد اسلام مانع تحقیقات جدی در خصوص وضعیت و مشکلات مسلمانان در چین شد. به‌طور مثال در آماري که از تعداد مسلمانان در سال ۱۹۳۸ گرفته شد جمعیت مسلمانان ۴۸ میلیون نفر برآورد شد؛ ولی در سال ۱۹۵۲، آماري که دولت کمونیست ارائه داد جمعیت مسلمانان را ۱۰ میلیون نفر اعلام کرد (Forbes, 1976, v. 1, p. 67).

پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر، مطالعات متعددی پیرامون تاریخ اسلام در چین صورت گرفته که هر یک از منظر خاصی به بررسی ورود، گسترش و بومی‌سازی اسلام در این سرزمین پرداخته‌اند. از جمله آثار شاخص در این حوزه می‌توان به کتاب چگونگی نفوذ و گسترش اسلام در چین اثر مرادزاده (۱۳۸۲ش) اشاره کرد که با رویکردی تاریخی، چهار دوره اصلی از پیدایش تا تثبیت اسلام در چین را بررسی کرده و وضعیت مسلمانان را در سلسله‌های تانگ، سونگ، یوان و چینگ با دقت تحلیل کرده است. این اثر با تمرکز بر تحولات سیاسی و اجتماعی، تصویری نسبتاً جامع از روند تاریخی اسلام در چین ارائه می‌دهد. کتاب تاریخ اسلام در چین نوشته امام (۱۳۹۷ش) نیز با تمرکز بر پراکندگی جغرافیایی مسلمانان و فرآیند بومی‌سازی اسلام، به‌ویژه در میان قوم خویی، جایگاه مساجد و نقش تصوف در چین، تلاش کرده است تا ابعاد فرهنگی و اجتماعی اسلام را در این کشور روشن سازد. این اثر با نگاه جامعه‌شناختی، به تبیین نحوه تطبیق اسلام با فرهنگ چینی پرداخته است. در همین راستا، کتاب فرهنگ اسلامی و ایرانی در چین اثر فنگ جین‌یوان (۱۳۷۷ش)، به بررسی تأثیر تمدن اسلامی و ایرانی بر فرهنگ چینی پرداخته و موضوعاتی چون تاریخ انتشار اسلام، ساختار مساجد، گروه‌های اسلامی و آموزش‌های دینی را در قالبی فرهنگی و تمدنی تحلیل کرده است. این اثر با رویکردی میان‌رشته‌ای، پیوندهای فرهنگی میان ایران و چین را برجسته می‌سازد.

مقاله «اسلام‌پژوهی در چین: از سلسله‌های پنج‌گانه تا هزاره سوم» نوشته خانی (۱۳۹۱ش) نیز با نگاهی تاریخی-تمدنی، به بررسی نقش مسلمانان ایرانی و عرب در دوره‌های مختلف تاریخی چین پرداخته و تأثیر مهاجرت تجار و اندیشمندان مسلمان بر شکل‌گیری فرهنگ اسلامی چینی را مورد توجه قرار داده است. در مجموع، مطالعات پیشین دو محور مشترک را برجسته ساخته‌اند: نخست، تأکید بر نقش جاده ابریشم به‌عنوان مسیر انتقال فرهنگ اسلامی به چین و معرفی تعاملات اقتصادی به‌عنوان بستر گسترش تمدن اسلامی؛ دوم، توجه به سازگاری و تطبیق آموزه‌های اسلامی با فرهنگ بومی چین و نحوه تلفیق اسلام با آداب و سنت‌های چینی. با این همه، چند ضعف ساختاری و محتوایی در آثار پیش‌گفته قابل ذکر است. نخست آن‌که اغلب مطالعات پیشین به‌صورت مقطعی و محدود به دوره‌های خاص تاریخی بوده‌اند و کمتر به روند و تحلیل تحولات اسلام در چین پرداخته‌اند؛ دوم آن‌که در برخی آثار، پیوند میان تحولات سیاسی و فرهنگی اسلام با ساختارهای اجتماعی چین به‌صورت نظام‌مند بررسی نشده و تحلیل‌های تمدنی کمتر دیده می‌شود.

^۱. Qing dynasty.

بر همین اساس، نگارش مقاله حاضر با عنوان «سیر تحولات تاریخ اسلام در چین» ضروری به نظر می‌رسد؛ چرا که با پاسخ‌گویی به این سؤال که مسلمانان در چین از دوره تانگ تا چینگ از منظر اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی چه تحولاتی را تجربه کردند؟ تلاش دارد با نگاهی جامع، تحلیلی و پیوسته، روند تاریخی اسلام در چین را از آغاز ورود تا تثبیت و بومی‌سازی آن بررسی کند. این مقاله با بهره‌گیری از منابع تاریخی، فرهنگی و تمدنی می‌کوشد تا تصویری منسجم از تعامل اسلام با ساختارهای اجتماعی و فرهنگی چین ارائه دهد و جایگاه این دین را در بستر تمدنی شرق آسیا بازخوانی کند.

ورود اسلام به چین

جاده ابریشم مسیر مهمی برای تبادلات تجاری و فرهنگی بین چین و کشورهای غرب آسیا بود که از دو طریق دریایی و زمینی، تجار و بازرگانان جهان به‌ویژه ایرانی‌ها و عرب‌ها را به چین می‌رسانید. راه دریایی مسیر خلیج فارس، اقیانوس هند و سپس تنگه مالاکا به بندر کوانتون^۱ در جنوب چین بود و بازرگانان عرب عموماً از آن بهره می‌بردند. راه زمینی که از شیان شروع می‌شد و از طریق قرقیزستان به سمرقند، بخارا، جیحون، مرو و سپس سرخس کنونی می‌رسید و بازرگانان ایرانی عموماً از این مسیر استفاده می‌کردند. جاده ابریشم نه تنها مسیری برای نقل و انتقال کالا بود بلکه مسیر مناسبی برای تبادلات فرهنگی و انتقال باورهای فکری و دینی همچون اسلام، هندوئیسم و بودیسم بود.

در مورد زمان و چگونگی ورود اسلام به چین گزارش‌های متعددی وجود دارد. ابراهیم فنگ جین یوان در کتاب *اسلام در چین* به دو گزارش اشاره می‌کند. گزارش اول مربوط به زمان سلسله سوئی^۲ (۵۸۱-۶۱۸م) و گزارش دوم مربوط به سلسله تانگ (۶۱۸-۹۰۷م) است. اخباری در مورد بعثت نبی مکرم اسلام حضرت محمد(ص) و ادعای نبوت او به دربار چین می‌رسد؛ از این‌رو امپراتور مشاوران خود را راهی عربستان می‌کند و بعد از شناخت اسلام از ایشان می‌خواهد که مبلغینی برای نشر اسلام به چین بفرستند. سه نفر از اصحاب مأمور می‌شوند تا به همراه نماینده امپراتور راهی چین شوند. دو نفر از آن‌ها در مسیر جان خود را از دست می‌دهند و فقط یکی از آن‌ها به نام وقاص به سلامت به سرزمین چین رسید. وقاص فردی اهل عبادت و قرآنت قرآن بود. روزی که به قصر امپراتور آمد و مشاهده کرد که عده‌ای در مقابل تصویر چهره پیامبر تعظیم می‌کنند خیلی ناراحت شد و از این کار جلوگیری کرد و گفت: پیامبر به ما دستور داده جز در مقابل خداوند در برابر هیچ بت و تصویری سجده نکنیم و فقط خدا را بپرستیم. امپراتور بعد از آشنایی با تعالیم اسلام دستور می‌دهد در شهر گوانژو (کانتون) مسجدی با نام «هوای شنگ»^۳ به یادبود و احترام مقام پیامبر ساخته شود. وقاص در این مدت بارها خواست تا به مدینه برگردد. امپراتور نیز به شوخی گفت که این مرد امروز می‌خواهد برود، فردا می‌خواهد برود، دائماً در فکر رفتن است؛ به همین دلیل او را «هوایی هوایی» می‌نامد و کم‌کم این نام برای مسلمانان عمومیت می‌یابد. امپراتور ترتیبی می‌دهد که دختری به ازدواج وقاص دربیاید تا میل بازگشت به عربستان از سر او خارج شود و به این ترتیب وقاص تمام عمر خود را در چین می‌ماند (فنگ جین یوان، ۱۳۷۷، ج. ۱، ص. ۸). این وقاص که در کتب تاریخی چین بیان شده، تشابه اسمی با یکی از فرماندهان زمان خلیفه سوم به نام سعد بن ابی وقاص دارد. این تشابه صرفاً اسمی است چون در هیچ یک از کتاب‌های تاریخ اسلام نیامده که سعد بن ابی وقاص به چین رفته است.

^۱. Kuantan Port.

^۲. Sui dynasty.

^۳. Huaiheng Mosque.

نصر (۱۳۵۱، ج. ۱، ص. ۳۰۱) در کتاب *ابدیت/یران* درباره زمان ورود اسلام به چین می‌نویسند که سفیر پیامبر اسلام در زمان سلسله تانگ در سال ۶۲۸ نزد تای زونگ فرستاده شد. او خود را از طریق دریا به بندر کانتون رساند و پادشاه چین به او توجه کرد و دستور داد تا در شهر کانتون مسجدی ساخته شود. اما داوود دینگ جونگ در کتاب *نظری به کشور آسمانی چین* معتقد است وقاص، سفیر در زمان خلیفه سوم به چین فرستاده شد و بعد از عبور از بندر گوانگژو به شهر چانگان آمد و با پادشاه تای زونگ دیدار و اسلام را برای امپراتور تشریح کرد و ایشان اجازه ساخت مسجدی در شهر چانگان را به او داد (Ding, 1976, V. 1, p. 38). مورگان (۱۳۴۴، ج. ۱، ص. ۴۲۰). نیز نوشته است که معرفی اسلام به چینی‌ها در زمان خلیفه سوم اتفاق افتاد و وقاص در زمان سلسله تانگ به چانگان رفت و اسلام را برای امپراتور معرفی کرد. امپراتور تشابهات بسیاری بین اسلام و کنفوسیوس می‌بیند و اجازه تبلیغ اسلام را به ایشان می‌دهد. وقاص تا کهنسالی در آن شهر می‌ماند و در نهایت در مسیر بازگشت به عربستان در گوانگژو فوت کرده و همان‌جا به خاک سپرده می‌شود.

در دوره انگ و سونگ‌هایی اسلام وارد چین شد و گسترش پیدا کرد. سلسله تانگ اوج توسعه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در تاریخ چین است. در آن دوره سیاست‌های توسعه ارتباطات با جهان و مبادلات دوستانه با کشورهای عربی به اوج رسید. در آن فضا خلیفه سوم فرستادگانی را برای گسترش ارتباط دوستانه به چین اعزام کرد. این فرستادگان از سال ۶۵۱ تا سال ۷۹۸ م ۳۹ بار به چین آمده بودند. حضور تاجران و سیاحان مسلمانان در چین سبب ترویج دوستی و ورود اسلام به آن منطقه شد. تجار فارس و عرب با اجازه سلسله‌های تانگ و سونگ در گوانگژو^۱، یانگژو^۲، هانگژو^۳، چانگان^۴، کایفنگ^۵، لویانگ^۶ و جاهای دیگر با مسالمت زندگی کردند و در آن شهرها مسجد و قبرستان ساختند و با ساکنان محلی ازدواج کردند و نسل‌هایی از آن‌ها متولد شد که بعدها اولین گروه مسلمان چینی را تشکیل دادند. بیشتر مهاجران مسلمان در شهرهای ساحلی و بندری سکنا گزیدند. آن‌ها آموزه‌ها و احکام اسلامی را به فرزندان، اقوام و دوستان یاد دادند، قرآن تلاوت کردند و این زندگی دینی را به نسل‌های بعد منتقل کردند. با این همه به دلیل شمار اندک مسلمانان و تفاوت زبان و نوشتار آن‌ها با مردم چین، جامعه اصلی چین در زمان سلسله تانگ اطلاعات کمی در مورد اسلام داشتند.

با پایان سلسله تانگ و شکل‌گیری دودمان سونگ تأثیرات اقتصادی و نفوذ مسلمانان روز به روز بیشتر شد. آن‌ها بر تجارت خارجی در جنوب و غرب چین مسلط بودند و دفتر کشتیرانی بندر بزرگ گوانژو چین توسط یک مسلمان اداره می‌شد (Chiara, 2004, V. 1, P. 3). در سال ۱۰۷۰، امپراتور شنزونگ سونگ^۷ از ۵۳۰۰ عرب دعوت کرد تا از بخارا به چین آمده و در مناطق مشخصی مستقر شوند. امپراتور از این افراد در لشکرکشی علیه سلسله لیائو در شمال استفاده کرد. بعدها این مسلمانان بین پایتخت سونگ شمالی کایفنگ و یانجینگ «پکن امروزی»^۸ مستقر شدند. هدف امپراتور ایجاد یک منطقه حائل بین سلسله سونگ و سلسله لیائو^۹ بود. در سال ۱۰۸۰، ۱۰۰۰۰ مرد و زن عرب در ولایات شمال و شمال شرق چین حضور داشتند. اعراب بخارا تحت رهبری شاهزاده امیر سید «صوفی‌یر»^{۱۰} بودند، بعدها به شاهزاده عنوان

۱. Guangzhou.

۲. Yangzhou.

۳. Hangzhou.

۴. Chang'an.

۵. Kaifeng.

۶. Luoyang.

۷. Emperor Shenzong of Song.

۸. Yanjing (present-day Beijing).

۹. Liao dynasty.

۱۰. Su fei-erh.

افتخاری داده شد. او به‌عنوان «پدر» جامعه مسلمانان چین شهرت پیدا کرد و نقش مهمی در شکل‌گیری قوم هوئی در چین ایفا کرد. قبل از او اسلام توسط چینی‌های تانگ و سونگ به‌عنوان «قانون اعراب»^۱ نامیده می‌شد (Frankel, 2021, p. 41) و برای مسلمانان عرب واژه «داشی» استفاده می‌شد. این کلمه برگرفته از ترجمه چینی تازی - نامی بود که مردم ایران برای اعراب استفاده می‌کردند؛ بعدها واژه «هوئی» جای آن را گرفت. مسلمانان تا حدی با جامعه چینی آمیخته شدند تا جایی که برخی مقامات چینی عصر سونگ با زنان داشی (عربستان) ازدواج کرده بودند (Jaschok & Shui, 2015, V. 1, P. 74).

در سال ۱۰۳۱، یک تاجر برجسته و سفیر عباسی به نام ابوعلی برای دادن خراج و هدایا به دربار امپراتور رنزونگ رسید. رنزونگ به نوبه خود ۵۰۰۰۰ اونس نقره به ابوعلی پاداش داد. او در گوانگژو ساکن شد و با دختر یک ژنرال چینی ازدواج کرد. فرزندان علی (با نام خانوادگی پو) بعدها در سلسله‌های سونگ و یوان به‌عنوان بوروکرات‌ها، دولتمردان، مقامات نظامی، علمای کنفوسیوس و بازرگانان با نفوذ مناصب بالایی پیدا کردند. در دوره سونگ، یک مسلمان چینی به نام لیانگ جیگو به دلیل توانایی‌های پزشکی خود مشهور شد. اجداد او از عربستان آمدند و در کایفنگ ساکن شدند. نام خانوادگی «لیانگ» توسط امپراتور سونگ به این خانواده داده شد. برخی از برجسته‌ترین بازرگانان گوانگژو در دوره سلسله سونگ شامل بازرگانان مسلمان «پو»^۲ و «شی نوآوی»^۳ بودند. پو از چامپا^۴ به چین رسید در حالی که شی از سوماترا^۵ بود. بازرگانان مسلمان مانند پو و شی نقش مهمی در شبکه تجاری بین چین و آسیای جنوب شرقی بازی می‌کردند (Chaffee, 2018, V. 1, P. 750).

دوره شکوفایی اسلام در سلسله یوان

در سال ۱۲۱۹م سپاهیان مغول به فرماندهی چنگیزخان فلات پامیر را در نوردیدند و شهرهای مهم آن روزگار چون کاشغر، بلاساغون، جند، اترار، بناکت، زرنوق، خجند، بخارا، سمرقند، خوارزم، ترمذ، نخشب، بلخ، نیشابور، توس، هرات، طالقان، بامیان، مرو و سرخس را به تصرف خویش درآوردند (بیانی، ۱۳۸۱، ج. ۱، ص. ۱۰۴). دامنه نفوذ و فرمانروایی مغولان از یک سو، به سواحل دریای خزر و نواحی قفقاز در غرب و از سوی دیگر، به لاهور و رود سند در جنوب رسید. آنان بعدها در سواحل شمالی دریای سیاه نیز ظاهر شدند. ارتش مغول در سال ۱۲۱۵م توانست بدون آن‌که نیاز به نبردهای بسیار سخت باشد، بخشی از کشور چین را فتح کند. در آن زمان، مغولان با پیشروی خود سراسر قاره آسیا را در نوردیدند و در سال ۱۲۴۰م با حمله به شهر کیف بخشی از روسیه را خراج‌گذار کردند. در سال ۱۲۴۲م سواران شکست‌ناپذیر مغول با عبور از مجارستان و رومانی به سوی شرق اروپا سرازیر شدند. این فتوحات در زمان فرمانروایی اکتای قآن به وقوع پیوست (فنگ جین یوان، ۱۳۷۷، ج. ۱، ص. ۱۳). در سال ۱۲۵۱م منگوقاآن امپراتور و خان جدید شد. قوبیلای، نوه چنگیز خان توانست سرتاسر امپراتوری سونگ را فتح کند. او در سال ۱۲۵۹م امپراتوری دودمان «یوان» را که در برگزیده سراسر چین و مغولستان بود، تصرف کرد و پایتخت آن را پکن قرار داد (فنگ جین یوان، ۱۳۷۷، ج. ۱، ص. ۱۱۰).

۱. "law of the Arabs" Dàshí fǎ 大食法.

۲. Pu.

۳. Shi Nuowei.

۴. Champa.

۵. Sumatra.

مسلمانان در عصر تانگ و سونگ با آنکه مهاجر بودند ولی از وضعیت مناسبی در بنادر چین برخوردار بودند و حتی یک مسلمان عرب سرپرستی امور تجارت دریایی در بندر چوانجو^۱ را برعهده داشت، این شرایط تا عصر دودمان مغولی یوان نیز ادامه یافت و در این دوره بر شمار مسلمانان بیش از پیش افزوده شد. آنان مشاغل و مناصب گوناگونی را در دستگاه مغولان به عهده گرفتند و موج تازه‌ای از اعراب و ایرانیان به سوی چین سرازیر شدند (جمال، ۱۹۹۵، ج. ۱، ص. ۱۳۸).

قوبیلای قآن سیاست آزادی مذهب، تسامح و مدارا را در قبال پیروان همه ادیان موجود در چین دنبال کرد و حتی دستور داد متون بودایی، انجیل، تورات و قرآن به زبان مغولی ترجمه شود. مسلمانان، به‌ویژه ایرانیان، توانستند با ابراز لیاقت و شایستگی خود به عالی‌ترین مقام‌ها و مشاغل در ولایت تابع امپراتوری مغول دست یابند. به گواهی کتاب *تاریخ یوان*، تعداد ۱۷ نفر از مسلمانان در مقامات بلند پایه دربار مغول در پایتخت چین و تعداد ۳۲ نفر از آنان در ایالات و ولایات سرزمین چین مشغول خدمت بودند (جونگ، ۱۳۲۶، ج. ۱، ص. ۹۳).

مسلمانان عصر تانگ و سونگ فقط در محدوده مشخصی اجازه سکونت داشتند و حق اختلاط با چینی‌ها و سکونت در درون شهرها و اجازه مملکت داری و دخالت در امور سیاسی نداشتند. آن‌ها به مسائل دینی خود مشغول بودند؛ اما در عصر یوان سربازان، نيزه‌داران، صنعتگران و حتی ماموران عالی مسلمان، اجازه یافتند تا در سرتاسر چین سکونت کنند و عهده‌دار مناصب سیاسی شوند. به‌نظر می‌رسید که موقعیت‌های اجتماعی مردمانی که از آسیای مرکزی و ایران به چین رفته بودند در آن دوره از ساکنان اصلی چین، بهتر بود (فنگ جین یوان، ۱۳۷۷، ج. ۱، ص. ۱۴). رشیدالدین فضل الله در کتاب *جامع التواریخ* نوشته است که هشت ولایت از دوازده ولایت کشور قآن دست فرمانروایان مسلمان بوده‌است (گوسولت، ۱۳۹۶، ج. ۱، ص. ۴۱). مسلمانان در آن عصر امکان رسیدن به مقامات عالی را داشتند و حتی می‌توانستند صدراعظم حکومت مرکزی و حکومت ولایات شوند. ۴۹ نفر از مسلمانان به مسئولیت‌های مهم دست یافته بودند (جونگ، ۱۳۲۶، ج. ۱، ص. ۹۳).

اسلام در دوره تانگ و سونگ دین خارجی محسوب می‌شد؛ اما در دوره یوان جایگاه اسلام و مسلمین در چین تغییر کرد و آیین اسلام مانند سایر ادیان و مکاتب چین مثل بودایی و دائوئیسم جایگاه رسمی پیدا کرد و علمای اسلام به‌عنوان «داشی من» یعنی دانشمند شناخته می‌شدند.

یکی از مسلمانان تأثیرگذار در چین، سید اجل شمس الدین عمر بخارایی بود. عمر بخارایی که سی و یکمین نواده پیامبر اسلام بود در سال ۱۲۱۱ در بخارا به دنیا آمد. فضائل اخلاقی او به‌عنوان یک مصلح اجتماعی در بین مردم زبانزد بود. مردم استان یوننان که واقع در جنوب غربی چین، عاشق او بودند و در داستان‌ها و گزارش‌ها از او به خوبی یاد می‌کردند (جونگ، 1326، ج. ۱، ص. ۹۳). بعد از آنکه قوبیلای در چین حاکم شد، سید اجل که به اسارت به چین آورده شده بود به‌سبب کفایتی که از خود نشان داد به مقام وزارت رسید و مدت ۲۵ سال وزیر بود. او در سال ۱۲۶۱ به دستور قوبیلای قآن به‌عنوان صاحب دیوان انتخاب شد. مقصود از صاحب دیوان، صدراعظم یا خزانه‌دار بود. عمر بخارایی ایام حیات ۵ امپراتور بزرگ (چنگیزخان، اگتای قآن، گیوک خان، منگوقآن، قوبیلای قآن) را درک کرد و در ایالت‌های شانسو، جیانگ نان و سی‌چوان در مناصب مختلف حکومتی مشغول بود. در سال ۱۲۷۴م در پی بی‌لیاقتی شاهزاده مغولی در اداره ایالت یوننان و شکایت مردم و کشورهای همسایه از عملکرد او، قوبیلای قآن، سید اجل شمس الدین را به‌عنوان والی و استانداری یوننان انتخاب کرد. او در مدت شش سال موفقیت‌های چشمگیری در اداره استان به‌دست آورده بود.

یکی از اولویت‌های سید اجل توسعه اقتصادی و تعیین مالیات بر زمین‌های کشاورزی بود. او بر آن بود تا با کاهش مالیات، انگیزه کشاورزان را افزایش دهد. او نظام مالی طراحی کرد تا صنعتگران بتوانند وام بگیرند. او از مشاغل محلی حمایت کرد. از منابع معدنی بهره‌

۱. 泉州 / Quánzhōu.

برداری کرد و به توسعه نظام آبیاری پرداخت. سید اجل با طراحی یک برنامه آموزشی مؤثر و عملی، فرصت‌های آموزشی را نه تنها برای فرزندان نخبگان و افراد برجسته محلی، بلکه برای همه طبقات فراهم کرد. سیاست‌های او پس از مرگش ادامه یافت. یکی از مؤسساتی که او راه‌اندازی کرد، «خوتیان» بود. خوتیان شبیه به وقف اسلامی بود که به وسیله آن زمین‌های زراعی برای حمایت از مدارس اختصاص داده می‌شد.

دوره تثبیت اسلام در چین

مغول‌ها حدود ۱۰۰ سال بر چین حکومت کردند و بعد از آن دوباره قدرت به دست قوم اصلی چین یعنی «هان» افتاد. امپراتوری یوان پایان یافت و امپراتوری مینگ (۱۳۶۸-۱۶۴۴) با یک نگاه مسالمت‌آمیز به مسلمانان آغاز شد. این نگاه موجب گسترش اسلام در چین شد. در دوره مینگ به سبب سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی متمایز از دوره‌های قبلی، تغییرات بسیاری در جایگاه مسلمانان ایجاد شد. مسلمانان در آن دوره یکی از اقوام مهم چین بودند و در بسیاری از شهرها و نواحی مختلف چین حضور داشتند. آن‌ها در صنایع مختلفی مانند تجارت، داروسازی، و هنرهای سنتی نقش داشتند. همچنین، مسلمانان در حکومت مینگ به دلیل توانایی‌های فرهنگی و اقتصادی خود، از اعتبار و احترام بسیاری برخوردار بودند. آن‌ها فرهنگ چینی را پذیرفتند، به زبان چینی مسلط شدند و نام‌های چینی انتخاب کردند. مسلمانان در آن دوره به درون جامعه چین ورود کردند و زندگی اجتماعی خوبی با مردم چین داشتند و به بالاترین سمت‌های سیاسی و اجتماعی رسیده بودند. جایگاه اجتماعی و سیاسی مسلمانان در چین به تثبیت رسید و آن‌ها از حالت یک مهاجر که هر لحظه ممکن بود قوانین جدیدی علیه آن‌ها وضع شود، به مردم بومی چین تبدیل شدند و مانند آن‌ها از همه حقوق بهره‌مند شدند.

سیاست حکومت مغول درهای باز سیاسی بود و این باعث گسترش روابط مسلمانان چین با سایر بلاد اسلامی شده بود. با شروع کار سلسله مینگ، کم‌کم روابط سیاسی آن‌ها با دیگر بلاد اسلامی محدود شد؛ چرا که سیاست آن‌ها انزوا طلبی و گوشه‌گیری بود (جمال، ۱۹۹۵، ج. ۱، ص. ۱۴۶).

قدرت در زمان مغول در بعضی از شهرها در دست مسلمانان بود و آن‌ها جایگاه خاصی در دربار داشتند؛ از این‌رو توقع می‌رفت در عصر مینگ مورد بی‌توجهی و حتی محدودیت‌هایی قرار گیرند. با وجود این قوانین سختگیرانه علیه مسلمانان و مناطق اسلامی وضع نشد. شاید علت اصلی این باشد که مسلمانان با جامعه چین عجین شده، تشکیل خانواده و زندگی اجتماعی داده بودند. دیوید سی ام تینگ^۱ در کتاب فرهنگ اسلامی در چین، در نگاهی جامع به زندگی مسلمانان چین در دوره سلسله مینگ بیان می‌کند که مسلمانان در جامعه مناصب مختلفی از جمله نقش‌های نظامی و مناصب اداری داشتند و حتی برخی از مسلمانان مانند معتمدین و ژنرال‌های نزدیک امپراتور مینگ نفوذ قابل توجهی داشتند (Ting, 1958, *Islam under the Ming Dynasty*). تعامل بین فرهنگ‌های چینی و مسلمان منجر به تبادل گسترده ایده‌ها، هنر و آشپزی شد. غذاهای اسلامی چینی طعم‌های منحصر به فردی را با ترکیب قوانین رژیم غذایی اسلامی با تکنیک‌های آشپزی چینی ایجاد کرد.

یکی مسایل مهم عصر مینگ که ریشه اصلی مشکلات امروز مسلمانان چین است، مسئله منزوی شدن مسلمانان چین از امت اسلامی است. مسلمانان در عصر مینگ، نوشتار چینی را انتخاب کردند و اسم‌های اسلامی خود را در قالب آوای چینی قرار دادند و آداب و رسوم پوشاک و غذای خود را با فرهنگ چینی ترکیب کردن و حتی معماری مساجد چینی که باید از مساجد کشورهای اسلامی الگو می‌گرفت، از معماری سنتی کاخ‌ها و معابد چینی پیروی کرد؛ مثل مسجد بزرگ شیان که معماری آن از بناها و معماری عصر مینگ الگو

برداری کرده است (Cowen, 1985, V. 1, p. 30). آن‌ها چنان در جامعه چین ادغام شدند که جز حضور در مساجد به صورت محدود، هیچ وجه تمایزی در ظاهر با چینی‌ها نداشتند. مسلمانان چین فقط به این معروف شدند که شراب و گوشت خوک نمی‌خورند. آن‌ها به سبب جدا افتادن از جهان اسلام، نتوانستند همسو با رشد معرفت مسلمانان جهان رشد کنند و در محافل علمی مسلمانان جهان حضور پیدا کنند.

دوره چالش مسلمانان در سلسله چینگ

در ایام چینگ حکومت به دست اقلیت بیگانه غیر چینی به نام «منچو» افتاد که از حدود سه قرن قبل از میلاد وارد سرزمین چین شده بودند. در اواخر حکومت خاندان مینگ، مسلمانان به سبب وضع بد اقتصادی و کاهش چشمگیر داد و ستد در شرایط بسیار دشواری می‌زیستند. وقتی پای استعمارگران غربی به مناطق آسیایی، به ویژه چین باز شد و تجارت کاروان‌های پر سود پیشین در مسیر آسیای مرکزی با رقابت کشتی‌های اقیانوس پیما اروپایی روبه‌رو شد؛ توان کشورهای اسلامی مانند ایران و ترکیه که قبلاً در امور تجارت با مردم چین سهم قابل ملاحظه‌ای داشتند، رو به افول نهاد. توسعه طلبی امپراتوری روسیه در آسیای مرکزی نیز رشته‌های پیوند بازرگانی میان این مناطق را از هم گسیخت و مناطق شمال غربی چین با خشکسالی و قحطی شدید مواجه شد. تنگناهای اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی، مسلمانان را به شرکت در شورش‌هایی علیه دودمان مینگ وادار کرد. قیام بزرگ «لی زی چنگ» که گفته می‌شود متأثر از تعلیمات و باورهای اسلامی بود، نقش مهمی در سرنوشت سلسله مینگ ایفا کرد (Rossabi, 2014, V. 1, p. 383).

منچوها در سال ۱۶۴۴م سلسله چینگ را تأسیس کردند. آن‌ها برای کاستن نارضایتی‌ها و مشکلات مسلمانان تلاش بسیاری کردند. در دوره دودمان چینگ، مسلمانان به دو دسته اساسی تقسیم می‌شدند. نخستین گروه عده کثیری از مسلمانانی بودند که در مناطق ساحلی و داخل خاک چین زندگی می‌کردند و در طول چند قرن همزیستی با مردم چین توانسته بودند با پذیرش ظواهر فرهنگ مادی چینیان، روح مدارا و تساهل و تسامح را در خود ایجاد و از برخورد با فرهنگ و سنن چینی‌ها و نیز رنجاندن آن‌ها اجتناب کنند. البته آن‌ها احکام و شریعت اسلام مانند پرهیز از خوردن گوشت خوک و شراب و اقامه نماز و مانند اینها را بجا می‌آوردند. دومین گروه مسلمانانی بودند که به هنگام هجوم مغولان به ناچار خانه و کاشانه خود را ترک کرده و در مناطق شمال غربی چین سکنا گزیدند. عده زیادی از مسلمانان آسیای مرکزی شامل ازبک، قزاق، تاتار و تاجیک نیز به مناطق شمال غرب چین وارد شدند. این منطقه را چینیان ولایت شین جیانگ (سین کیانگ)، و مسلمانان «ترکستان چین» می‌نامند. این مسلمانان به انجام شعائر و فرایض دینی خود سخت پایبند بودند. مراسم ازدواج و تشییع جنازه افراد مسلمان دقیقاً طبق احکام شریعت اسلام انجام می‌شد. از تقویم هجری قمری استفاده می‌کردند، در ماه مبارک رمضان روزه می‌گرفتند و به شب زنده‌داری در مساجد و تلاوت قرآن و فراگیری زبان عربی می‌پرداختند.

در همین دوره نظام آموزش دینی مسلمانان توسط «خو دنگ جو» و شکل‌گیری نهضت ترجمه متون دینی به زبان چینی یا در حقیقت اسلام‌پژوهی و تحقیق و پژوهش چینیان درباره اسلام شروع شده‌است. ویژگی بارز اسلام‌پژوهی آن دوره عبارتند از: ۱. تحقیقات گسترده در زمینه علوم اسلامی مانند: خداشناسی، سنت اسلامی، تاریخ اسلام، منطق، فلسفه، نجوم و پزشکی اسلامی؛ ۲. پیدایش گروهی از دانشمندان و محققان مسلمان در سرزمین چین که به شکل‌گیری نهضت ترجمه متون اسلامی به زبان چینی کمک کرد. شماری از مهم‌ترین و شاخص‌ترین این افراد عبارتند از: وانگ دای یو (۱۵۷۰-۱۶۵)، جانگ جونگ (۱۵۴۸-۱۶۷۰)، وو جون چی (۱۵۹۸-۱۶۹۸)، ما جو

۱. Ting, Dawood C. M.

۲. 胡登州 Hu Deng Zhou.

(۱۶۴۰-۱۷۱۱)، لیو جی (۱۶۶۰-۱۷۳۰)، ما خو چو (۱۷۹۴-۱۸۷۴) و ما لیان یوان (۱۸۴۶-۱۹۰۳)؛ ۳. انتشار کتاب‌هایی مانند شرح عقاید اسلام، دانش‌های اسلام، فلسفه و عقاید، ستون دین، مهمات المسلمین و سیره نبوی؛ و ۴. ترجمه بخشی از قرآن کریم به زبان چینی. در آن دوره مذاهب اسلامی و فرقه‌های تصوف مانند نقشبندیه، قادریه، کبرویه و جهریه وارد چین شدند و فرهنگ اسلامی با فرهنگ سنتی چینیان عجین شد (خانی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۰-۱۶۱). بر پا داشتن شعائر و فرایض دینی از سوی مسلمانان حس کنجکاو و شک را در زمامداران دودمان چینگ برانگیخت؛ زیرا دین در نظر منچوها فقط پرستش ارواح و نیاکان بود. دودمان چینگ برای همسان‌سازی مسلمانان با چینیان تلاش بسیاری کرد، با وجود این مسلمانان همچنان به‌عنوان یک اقلیت مشخص به حیات اجتماعی و دینی خود ادامه دادند و به‌وسیله ازدواج با چینیان بر شمار خود افزودند (جمال، ۱۹۹۵، ج. ۱، ص. ۱۵۲). با شکست سیاست جذب و همسان‌سازی مسلمانان، دربار چینگ به فکر افتاد تا مشکل مسلمانان را از طریق سیاست توسعه‌طلبی حل کند. بدین منظور مسلمانان آسیای مرکزی همجوار با مسلمانان داخل چین در مناطق شمال غربی را متهم به تحریک مسلمانان چین به انجام فعالیت‌های ضد دولتی کرد. دربار چینگ در اواخر قرن هفدهم و اوایل قرن هجدهم با استفاده از این دستاویز در داخل سرزمین‌های آسیای مرکزی پیشروی کرد و اولین نفوذ و پیشروی آنان در منطقه زونگاریا در شمال ایالت شین جیانگ صورت گرفت (Hastings and others, 1910, V. 1, p. 892).

مأمورین عالی رتبه چینگ در ولایات و ایالت‌های گوناگون چین به‌طور مرتب گزارش‌هایی در خصوص وضعیت مسلمانان به پایتخت ارسال کردند. این گزارش‌ها غالباً مغرضانه، کینه‌توزانه و سرشار از بدگویی بود.

در دومین سال جلوس امپراتور «یونگ جنگ» (۱۷۲۴م/۱۳۷ق)، بازرس کل ولایت «شان دونگ» گزارشی به قصر امپراتوری ارسال کرد. او در این گزارش رفتار مسلمانان را شگفت‌انگیز و مغایر با هنجارهای اجتماعی چینیان توصیف کرد. در گزارش وی آمده بود که مسلمانان آسمان و زمین را نمی‌پرستند و از تقدیم نذورات به پیشگاه ارواح پیشینیان خودداری می‌کنند. آنان فرقه دینی مخصوصی پدید آورده‌اند، از تقویم چینی استفاده نمی‌کنند، تعداد اعضای این فرقه رو به افزایش است و مردمان را به انجام دادن اعمالی دعوت می‌کنند که باعث تباهی جسم و عقل آنان می‌شود؛ لذا از محضر مقام عالی امپراتوری تقاضا کرد تا با صدور فرمانی عقاید مسلمانان را ملغی و مساجد و عبادتگاه‌های آنان را تخریب کنند (جمال، ۱۹۹۵، ج. ۱، ص. ۱۵۲).

در ایالت‌های دیگر نیز مأموران دولتی مسلمان و غیر مسلمان مجبور بودند در مراسمی که برای هر گروه در معابد کنفوسیوس در روزهای جشن تعیین می‌شد، شرکت کنند. در حقیقت، مسلمانان تمام اقدامات لازم را به‌منظور جلوگیری از تظاهر به مخالفت با رسوم ملی و دین دولتی به عمل می‌آوردند؛ به این ترتیب مسلمانان از مزاحمت‌هایی که پیروان ادیان بیگانه مانند یهودیان و مسیحیان به علت تظاهر به مخالفت با دین دولتی متحمل می‌شدند در امان بودند. مسلمانان حتی دین خود را برای هموطنان چینی مطابق با کنفوسیوس تصویر می‌کردند تا اختلاف آن‌ها فقط در ازدواج، مراسم تدفین و حرمت گوشت خوک، مسکرات، استعمال دخانیات، قمار و بخت آزمایی و لزوم شستن دست پیش از غذا خوردن باشد. در نوشته‌ها و آثار مسلمانان چینی نسبت به کارهای کنفوسیوس و دیگر آثار سنتی چینی احترام بسیار وجود دارد.

نتیجه

مسلمانان چین در بحث اقتصادی و تجاری خصوصاً از طریق جاده ابریشم نقش بسزایی در تأمین کالاهای ضروری و مورد نیاز چین داشتند. آن‌ها به‌ویژه در مناطق تجاری مانند سین کیانگ و بنادر جنوبی در شبکه‌های تجاری نقش کلیدی ایفا کردند. در دوره تانگ و سونگ، مسلمانان به‌عنوان تجار و دیپلمات‌های فعال شناخته شدند. آن‌ها در دوره یوان به مقامات سیاسی دست یافتند و در دوره مینگ به-

عنوان چینی شناخته شدند و همچون دیگر چینی‌ها از حقوق شهروندی برخوردار شدند. در دوره چینگ، سیاست‌های حاکمیت نسبت به مسلمانان به سمت مهار و ادغام گرایش یافت؛ به‌ویژه در منطقه سین کیانگ، دولت چین به دلایل امنیتی و سیاسی، نسبت به مسلمانان سیاست‌های سختگیرانه‌تری در پیش گرفت. این تغییرات نشان‌دهنده تحول از تعامل به تنش در روابط سیاسی با مسلمانان بود. اختلافات هویتی و مذهبی باعث شد تا مسلمانان در این دوره به‌عنوان گروهی متمایز در نظر گرفته شوند. حرکت‌های جدایی‌طلبانه و افراطی‌گری در برخی مناطق مانند سین کیانگ، واکنش‌های شدید دولت مرکزی را به دنبال داشت. هرچند مسلمانان در دوره‌های قبل نقش بسزایی در انتقال علوم، هنر و فناوری بین جهان اسلام و چین داشتند؛ با وجود این، در دوره چینگ، سیاست‌های همگون‌سازی فرهنگی باعث کاهش نفوذ فرهنگی مسلمانان شد. بنابراین مسلمانان چین از دوره تانگ تا چینگ تحولات عمیقی را تجربه کردند: از نقش فعال در اقتصاد و فرهنگ تا مواجهه با سیاست‌های محدودکننده در دوره‌های متأخر. این تحولات نشان‌دهنده تعامل پیچیده بین هویت اسلامی و سیاست‌های حکومت چین است که تا امروز ادامه دارد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت شده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

فهرست منابع

- امام، سید جلال (۱۳۹۷ش). *تاریخ اسلام در چین*. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- بیانی، شیرین (۱۳۸۱ش). *دین و دولت در ایران عهد مغول*. تهران: مرکز نشر دانشگاه.
- جمال، محمد العبد المنعم (۱۹۹۵). *المسلمون فی الصين*. کویت: الملف الضائع.
- جونگ مین، داود (۱۳۲۶ش). «نظری به کشور آسمانی چین». *مجله اخگر*. شماره ۲۲، دی. ص ۷۳-۷۶.

- خانی، عادل (۱۳۹۱ش). «اسلام پژوهی چینی از سلسله‌های پنجگانه تا هزاره سوم». نامه ایران و اسلام (ایران شناسی و اسلام شناسی). ش ۳، زمستان، ص ۱۵۷-۱۶۹.
- فنگ جین یوان (۱۳۷۷ش). *اسلام در چین*. ترجمه محمد جواد امیدوارنیا. تهران: الهدی.
- گوسولت ژاک، حی بدرالدین (۱۳۹۶ش). *اسلام در چین و فرهنگ و علوم اسلامی در چین*. ترجمه عبدالحمید بدیع، تصحیح احمد مهدوی، تهران: موسسه مطبوعاتی عطایی.
- مورگان، کنت ویلیام (۱۳۴۴ش). *اسلام صراط مستقیم*. ترجمه امین بحرالعلومی و دیگران. تبریز: موسسه انتشارات فرانکلین.
- مراد زاده، رضا (۱۳۸۲ش). *چگونگی نفوذ و گسترش اسلام در چین*. تهران: بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- نصر، سیدتقی (۱۳۵۱ش). *ابدیت ایران از دیده خاورشناسان*. تهران: وزرات فرهنگ و هنر زبان.

References

- Bayani, Shirin (2002). *Din va Dolat dar Iran-e Ahd-e Mughul [Religion and State in Iran during the Mongol Era]*. Tehran: Markaz-e Nashr-e Daneshgahi. [In Persian]
- Chaffee, John W. (2018). *The Muslim Merchants of Premodern China: The History of a Maritime Asian Trade Diaspora, 750–1400*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chiara, Betta (2004). *The Other Middle Kingdom: A Brief History of Muslims in China*. Asian Studies Series, No. 2. Indianapolis: University of Indianapolis Press.
- Cowen, Jill S. (1985). "Muslims in China: The Mosque." *Saudi Aramco World*, Volume 36, Issue 4.
- Emam, Seyed Jalal (2018). *Tarikh-e Islam dar Chin [History of Islam in China]*. Tehran: Imam Sadiq University. [In Persian]
- Feng Jin Yuan (1998). *Islam dar Chin [Islam in China]*. Translated by Mohammad Javad Omidvarnia. Tehran: Al-Hoda. [In Persian]
- Forbes, Andrew D.W. (1976). "The Muslim National Minorities of China." *Religion*, Volume 16, Issue 5. Amsterdam: Elsevier.
- Frankel, James (2021). *Islam in China*. Islam in Series. London: Bloomsbury Academic.
- Goussolt, Jacques, and Hai Badr al-Din (2017). *Islam dar Chin va Farhang va Olum-e Eslami dar Chin [Islam in China and Islamic Culture and Sciences in China]*. Translated by Abdolhamid Badi', edited by Ahmad Mahdavi. Tehran: Ataei Press Institute. [In Persian]
- Hastings, James and others (1910–1926). *Encyclopedia of Religion and Ethics*. Edinburgh: T. & T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons.
- Jamal, Muhammad al-'Abd al-Mun'im (1995). *Al-Muslimun fi al-Sin [The Muslims in China]*. Kuwait: Al-Malaf al-Da'i'. [In Arabic]
- Jaschok, Maria & Jingjun Shui (2000). *The History of Women's Mosques in Chinese Islam: A Mosque of Their Own*. London: Routledge.
- Jung Min, Davud (1947). "Negahi be Keshvar-e Asemani-ye Chin [A Look at the Heavenly Country of China]." *Akhgar Magazine*, no. 22, December, p. 73–76. [In Persian]
- Khani, Adel (2012). "Islam-Pazhuhi-ye Chini az Selsehaye Panjganeh ta Hezareh-ye Sevom [Chinese Islamic Studies from the Five Dynasties to the Third Millennium]." *Nameh-ye Iran va Islam (Iranology and Islamic Studies)*, no. 3, Winter, p. 157–169. [In Persian]
- Moradzadeh, Reza (2003). *Cheguneghi-ye Nofooz va Gostarresh-e Islam dar Chin [The Penetration and Expansion of Islam in China]*. Tehran: Islamic Research Foundation. [In Persian]
- Morgan, Kenneth William (1965). *Islam: The Straight Path*. Translated by Amin Bahr al-'Oloumi et al. Tabriz: Franklin Publications Institute. [In Persian]
- Nasr, Seyed Taqi (1972). *Abadiyat-e Iran az Dideh-ye Khavarneshanan [The Eternity of Iran in the Eyes of Orientalists]*. Tehran: Ministry of Culture and Arts. [In Persian]
- Rossabi, Morris (2014). *A History of China*. 2nd ed. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Ting, Dawood C.M. (1958). *Islamic Culture in China*. Beirut: Consulate of the Republic of China.